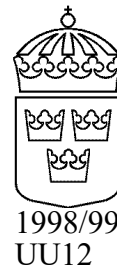

Utrikesutskottets betänkande

1998/99:UU12

Utrikeshandel och internationella investeringar

Sammanfattning

Utskottet behandlar i detta betänkande motioner väckta under allmänna motionstiden 1998/99 som rör utrikeshandel och internationella investeringar. I betänkandet belyses särskilt den betydelse som globaliseringen av världsekonomin har för utvecklingen i u-länderna, för gemensam säkerhet, för demokrati och mänskliga rättigheter samt för miljön. En ny omfattande förhandlingsrunda inom WTO är önskvärd. Frågorna om handelns och investeringarnas påverkan på arbetsförhållanden och miljö bör behandlas i förhandlingsrundan. Utskottet besvarar eller avstyrker samtliga motioner.

En fri handel över nationsgränserna leder generellt till högre sysselsättning och ökat välstånd. Betydelsen av utrikeshandel och internationella investeringar för Sveriges ekonomiska utveckling är väl dokumenterad. En allt friare världsmarknad har också varit en bidragande orsak till den snabba ekonomiska tillväxt som en stor del av världen åtnjutit sedan det andra världskrigets slut.

Den gynnsamma utveckling som ett stort antal u-länder uppvisat under de senaste decennierna har bekräftat att ett ökat deltagande på världsmarknaden bidrar till ekonomisk tillväxt och minskning av fattigdom. U-länderna är minst lika beroende av utrikeshandel som i-länderna, och det är därför positivt att u-länderna i högre grad anslutit sig till det globala regelsystemet för handel. Eftersom u-länderna nu är i majoritet i WTO bör deras intressen få större genomslag i kommande förhandlingar. Att jordbruks- och textilområdena i och med Uruguayrundan inkluderades i det gemensamma regelverket var ett viktigt steg framåt för u-länderna.

Ekonomiskt utbyte genom handel och investeringar skapar positiva ömsesidiga beroenden länder emellan. På detta sätt bidrar internationell handel också till gemensam säkerhet. Den ekonomiska integrationen i Västeuropa efter det andra världskriget är ett framgångsrikt exempel på detta. Efter det kalla kriget utgör främjande av handel och investeringar en viktig del i strategin för att främja en alleuropeisk säkerhet. På samma sätt har ökad ekonomisk integration en säkerhetsfrämjande betydelse inom regioner i den tredje världen.

Likaså har handel positiva effekter vad avser demokrati och mänskliga rättigheter. Samtidigt kan handel ställa svåra förhållanden i fattiga länder, t.ex. undermåliga arbetsförhållanden och barnarbete, i relief. Världssamfundet

har, bl.a. inom FN, gjort bindande åtaganden vad gäller t.ex. förbud mot barnarbete och normer för arbetsförhållanden. Det är av vikt att dessa frågor beaktas i kommande förhandlingar om handel och investeringar och att gjorda åtaganden inte undergrävs av framtida multilaterala handels- och investeringsavtal.

Handelns effekter på miljön är också föremål för diskussion. Utskottet menar att även miljöfrågorna bör beaktas i multilaterala handelssammanhang. Åtaganden från bl.a. Agenda 21 och olika konventioner måste stå fast. Samtidigt måste s.k. dold protektionism motverkas och hänsyn tas till u-ländernas intressen.

I takt med att den handelspolitiska dagordningen har breddats har det folkliga deltagandet fördjupats, både i formuleringen av den svenska politiken och i WTO-arbetet. WTO:s kommande förhandlingsrunda bör präglas av en ökad öppenhet. Det är också viktigt att riksdagen ges insyn i och bereds tillfälle att delta i utformandet av den svenska utrikeshandelspolitiken. Vidare är parlamentarikers deltagande i den nya förhandlingsrundan ett led i en folklig förankring av WTO-arbetet.

Internationella kapitalflöden i form av direkt- och portföljinvesteringar har växt snabbt under de senaste åren. Detta är en naturlig följd av den ökade ekonomiska integrationen. På liknande sätt som internationell handel bidrar investeringar över gränserna till ett effektivare globalt resursutnyttjande. För u-länderna är direktinvesteringar särskilt viktiga tack vare den kunskapsöverföring de bidrar till. Internationella portföljinvesteringar har växt explosionsartat under det senaste decenniet. Inte minst den finansiella krisen i Asien har visat att flödet av portföljinvesteringar snabbt kan vändas mot fasta växelkurser som inte understöds av makroekonomisk balans.

Av allt att döma kommer en ny, omfattande förhandlingsrunda att inledas vid WTO:s ministermöte i Seattle, USA, i november 1999. Ytterligare avreglering av världshandeln är önskvärd av de skäl som ovan anförts. Att ett övergripande avtal för internationella investeringar också behövs illustreras av att det i dag finns ca 1 600 bilaterala avtal på området.

Vidare är en av det globala handelssystemets viktigaste funktioner att det tjänar som en försäkring mot nationella protektionistiska tendenser. WTO utgör, bl.a. tack vare sin tvistlösningsmekanism, en stabilare grund att stå på än GATT.

En ny WTO-runda kommer att skapa förväntningar om en ytterligare liberaliserad världshandel. Det gemensamma regelverket kommer att förstärkas och utsträckas till nya områden. På detta vis kommer en ny runda också att utgöra ett förstärkt skydd mot protektionistiska strömningar.

Motionerna

1998/99:U203 av Lars Leijonborg m.fl. (fp) vari yrkas

7. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att handelns betydelse som utvecklingsmotor måste betonas starkare.

1998/99:U205 av Göran Lennmarker m.fl. (m) vari yrkas

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att Sverige måste värna frihandeln genom att inom EU och WTO ständigt arbeta för lägre tullar och avskaffande av handelshinder.

1998/99:U211 av Gudrun Schyman m.fl. (v) vari yrkas

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att nya förhandlingar i första hand bör föras inom FN-systemets ram,

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att nya avtalsförhandlingar inom VHO skall föras endast om en generalklausul införs som garanterar att alla FN-konventioner – nu gällande eller framtida – är överställda ett internationellt investeringsavtal,

5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om omfattningen av ett nytt avtal,

6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om öppenhet och folkligt deltagande i framtagandet av ett investeringsavtal,

7. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om förhandlingarna mellan EU och USA angående NTM (New Transatlantic Market Place).

1998/99:U506 av Gudrun Schyman m.fl. (v) vari yrkas

9. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att fler länder i tredje världen skall ha frihandelsavtal med EU,

14. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att Sverige bör verka för att underlätta handeln mellan olika länder och folk i hela världen.

1998/99:U508 av Birger Schlaug m.fl. (mp) vari yrkas

8. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att en prioriterad fråga för Sverige skall vara att inom EU driva att EU:s protektionism mot omvärlden minskar, dock med starka sociala och miljömässiga skyddsklausuler mot frihandelns skadeverkningar.

1998/99:U704 av Charlotta L Bjälkebring (v) vari yrkas

8. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om öppenhet i MAI-förhandlingarna.

1998/99:MJ224 av Alf Svensson m.fl. (kd) vari yrkas

26. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om svensk hållning inför kommande WTO-runda.

Utskottet

1 Ärendets beredning

Detta betänkande, som bygger på motioner från den allmänna motionstiden 1998/99, syftar till att belysa utrikeshandelns och internationella investeringars ökande betydelse för relationer mellan länder och för utvecklingen i världen. Inledningsvis redogörs för den roll frihandeln spelar för ett lands

ekonomi. Utskottet behandlar sedan den internationella handelns påverkan i ett vidare perspektiv och då särskilt dess effekter på utveckling, säkerhet, demokrati och MR samt miljö. Vidare berörs effekter av de växande internationella kapitalflödena.

Inför ärendets beredning har utrikeshandelsminister Leif Pagrotsky för utskottet föredragit regeringens skrivelse 1998/99:59 Öppen handel – rättvisa spelregler. Svensk handelspolitik inför en ny WTO-runda. Representanter för frivilligorganisationer har för utskottet presenterat sin syn på en ny WTO-runda.

Utrikesutskottet har i yttrande UU2y till näringsutskottet yttrat sig om tillämpliga delar av regeringens skrivelse om nästa WTO-runda. Den vidare beredningen av regeringsskrivelsen sker i näringsutskottet. Utskottets överväganden rörande de områden som regeringsskrivelsen berör återges i allt väsentligt i yttrandet till näringsutskottet, men återspeglas även i detta betänkande.

2 Den ekonomiska betydelsen av frihandel

2.1 Den internationella handeln

Internationell handel har i ett historiskt perspektiv tillhört de viktigaste faktorerna bakom ekonomisk tillväxt i både utvecklings- och industriländer. Den gynnsamma ekonomiska utvecklingen efter det andra världskriget illustrerar frihandelns betydelse – i synnerhet med erfarenheterna av det protektionistiska 1930-talet i åtanke. Den internationella handeln med varor är i dag i volym räknat sexton gånger större än 1950, samtidigt som världens samlade produktion vuxit sex gånger. Under dessa år har världens folk åtnjutit en snabbare ökning av välståndet än någonsin tidigare i mänsklighetens historia. Det är givetvis oacceptabelt att 1,3 miljarder människor i dag lever i absolut fattigdom. Antalet fattiga i världen har ökat, men andelen fattiga minskat under de senaste 25 åren (från 1987 till 1993 ökade antalet från 1 230 miljoner till 1 310 miljoner samtidigt som andelen sjönk från 30 % till 29 %). Att u-länderna under denna period successivt öppnat sig för handel har bidragit till att andelen fattiga har minskat.

Sverige är en liten, öppen ekonomi som är starkt beroende av omvärlden. Den svenska exporten motsvarar drygt 40 % av vår bruttonationalprodukt och en än större del av industriproduktionen. Handeln är en livsnerv i hela den svenska ekonomin. Det är heller inte enbart de största företagen som exporterar – små och medelstora företag (färre än 200 anställda) står för 36 % av den svenska exporten.

Den snabba ökningen av världshandeln är till stor del ett resultat av att import- och exporthinder successivt har avvecklats, i första hand genom GATT och bildandet av WTO men också genom regionalt samarbete. Vidare har förbättrade kommunikationer och ny teknik också underlättat handel över gränserna.

Att frihandel är gynnsam för alla deltagande aktörer är en av de få saker som nationalekonomer är överens om. Åsikten stöds också av omfattande empiriskt material. Nationalekonomer är vidare ense om att frihandel gynnar ett land *oavsett hur andra länder agerar*, dvs. även ensidiga handelsliberaliseringar befrämjar tillväxt och välfärd. Den förekommande lekmannasynen att internationell handel är ett nollsummespel där enskilda länder måste skydda sina intressen är alltså felaktig, menar den samlade nationalekonomiska vetenskapen.

Den nationalekonomiska teorin rörande internationell handel bygger på de brittiska nationalekonomerna Adam Smiths och David Ricardos verk från slutet av 1700- och början av 1800-talet. I Sverige hade frihandeln en av sina första förespråkare, före både Smith och Ricardo, i riksdagsmannen Anders Chydenius redan på 1760-talet¹.

En av de viktigaste fördelarna med internationell handel är *specialiseringsvinster*, som uppstår när olika länder koncentrerar produktionsresurser till sektorer där de åtnjuter s.k. *komparativa fördelar*. Detta innebär att alla länder kan höja sitt välstånd genom specialisering inom de områden där de är mest effektiva – eller minst ineffektiva. I det övergripande internationella perspektivet innebär frihandel ett bättre utnyttjande av världens resurser i form av naturtillgångar, arbetskraft, kapital och kunskap.

När individer och företag tillåts handla fritt över internationella gränser skapas vidare samhällsekonomiska vinster för konsumenter genom att varor kan importeras till lägre pris. Även producenter drar nytta av billigare insatsvaror och exportnäringen höjer sin konkurrenskraft. Dessa välfärdsvinster kallas i nationalekonomisk teori *bytesvinster*.

Förutom specialiserings- och bytesvinster har frihandel gynnsamma *dynamiska effekter* för den nationella ekonomin. En friare handel ger företag i vissa branscher möjlighet att öka sin försäljning och därmed utnyttja skalfördelar. En friare import leder vidare till ökad konkurrens på den nationella marknaden, vilket innebär lägre priser och en påskyndad rationaliseringsprocess. Handelsliberaliseringar underlättar också spridning av kunnande och ny teknologi.

Att fri handel ger konsumenterna tillgång till billigare produkter bidrar till att höja välfärden. Enbart den handelsliberalisering som åstadkoms genom Uruguayrundan beräknas ge besparingar på mer än 200 miljarder dollar om året åt världens konsumenter. I så gott som samtliga fall tjänar konsumenterna på en så fri handel som möjligt. Konsumenternas intressen är dock som regel svagare företrädda än producenters och storföretags, vilka i många fall kan ha intresse av att begränsa utländsk konkurrens.

Bytesvinsterna av frihandel kommer i de flesta fall samtliga konsumenter till godo. Välfärdsvinsterna på producentsidan fördelas dock ojämna. Löner är som regel högre i exportsektorer, medan omställningskostnaderna kan vara

¹ En kort presentation av Anders Chydenius görs i bilagan till detta betänkande där också något om hans syn på frihandel redovisas.

tunga att bära i de sektorer som inte klarar av utländsk konkurrens. En frihandelsvänlig politik garanterar inte en jämlik fördelning av det välstånd det skapar. Nationell fördelningspolitik kommer alltid att vara avgörande för en rättvis fördelning av inkomsterna. Det är vidare viktigt att den nationella näringspolitiken stöder nödvändiga ekonomiska omställningar genom att underlätta för arbetskraft och kapital att söka sig till livskraftiga näringar.

På motsvarande sätt som frihandel för med sig välfärdshöjande vinster är kostnaden för protektionism hög. 1930-talets depression var till stor del en konsekvens av en spiral av protektionistiska åtgärder världen över. Icke desto mindre vidtar länder emellanåt protektionistiska åtgärder för att skydda inhemsk produktion. Nationalekonomerna är dock överens om att det land som vidtar protektionistiska åtgärder också bär den största kostnaden för dessa. Välfärdsförlusterna för konsumenterna och övriga producenter är större än den vinst som den skyddade industrin åtnjuter. På längre sikt låser skyddsåtgärder in resurser i näringar i vilka landet inte har sina komparativa fördelar. Vidare går den nationella ekonomin miste om frihandelns dynamiska vinster. Slutsatsen att det protektionistiska landet självt förlorar på sin politik är analog med att ett enskilt land tjänar på unilaterala handelsliberalisering.

Förutom intresset att skydda en inhemsk bransch framförs ofta andra argument mot ett alltför fritt internationellt handelsutbyte. Till dessa hör bl.a.:

– Frihandel i form av billig import sänker lönerna i utsatta branscher. Detta argument är giltigt såtillvida att en viss sektor kan drabbas av den konkurrens som billig import innebär. En sådan konkurrens är välfärdshöjande för ekonomin i dess helhet, även om enskilda producenter kan drabbas. Det är dock oftast vanskligt att särskilja utländsk konkurrens från inhemsk sådan samt från den allmänna strukturrationaliseringen. För dem som drabbas kan dock kostnader för omställning vara nog så påtagliga. Erfarenheten visar emellertid att det är orimligt dyrt att skydda inhemska jobb mot utländsk konkurrens. Den arbetskraft som frigörs bör i stället uppmuntras att söka sig till andra sektorer.

Samtidigt bidrar fri handel generellt sett till att höja konkurrenskraften. Frihandelns dynamiska effekter illustreras av att lönsamhet och löner som regel är högre i de sektorer som är utsatta för utländsk konkurrens (lönerna i den svenska exportindustrin är i genomsnitt 9 % högre än i den övriga industrin).

–Frihandel drabbar miljön. Vilken påverkan som internationell handel har på miljö är föremål för diskussioner. Många menar att handelns tillväxtbefrämjande effekt bidrar till att öka belastningen på miljön, bl.a. genom att bidra till minskad biologisk mångfald. Varuhandel skapar också behov av transporter, vilka påverkar miljön. Samtidigt innebär en friare handel ett mer effektivt resursutnyttjande på global nivå. Vidare finns det ett positivt samband mellan ekonomisk utvecklingsnivå och miljöhänsyn. Länder med högre ekonomisk utvecklingsnivå är generellt bättre organiserade och ställer bl.a. högre miljökrav. Statshandels- och importsubstitutionsländer hör till dem som åsamkat miljön de största skadorna. Den samlade erfarenheten talar för att en ökad frihandel kan kombineras med politik för en bättre miljö. Sam-

3 Världshandelns organisation

Under efterkrigstiden har ett globalt handelssystem successivt växt fram. Den första GATT-förhandlingen inleddes 1948. De efterkommande förhandlingsrundorna växte i omfång och allt fler länder anslöt sig till avtalen. GATT-avtalen, som byggde på principen om icke-diskriminering, gav klarare spelregler för aktörerna inom världshandeln. Bildandet av Världshandelsorganisationen (WTO) 1995 innebar att ett permanent forum inrättades för administration av handelsavtalen samt för fortsatta förhandlingar. En av WTO:s viktigaste funktioner är vidare att övervaka gällande avtal och lösa tvister mellan länder. Genom att länder förbinder sig att följa utslagen i WTO:s tvistlösningsmekanism minskas risken för godtyckliga ensidiga handels sanktioner. Särskilt för mindre länder som kan ha svårt att hävda sina intressen gentemot större ekonomiska aktörer är ett neutralt tvistlösningsförfarande ett ovärderligt skydd. WTO utgör det främsta värdet mot protektionistiska krav.

USA har tidigare varit den drivande kraften bakom förhandlingsrundorna inom GATT. Denna gång är det dock den andra ledande aktören inom världshandeln, Europeiska unionen, som har tagit initiativet till en ny förhandlingsrunda inom WTO. En ny runda – den s.k. millennierundan – förväntas inledas vid WTO:s tredje ministerkonferens i Seattle, USA, i november 1999.

U-länderna har emellanåt agerat gemensamt i den s.k. 77-gruppen. De facto har dock många u-länder olika intressen, varför de oftast agerar i andra konstellationer – t.ex. exportörer av jordbruksprodukter i den s.k. Cairnsgruppen. Ett flertal f.d. statshandelsländer, däribland Kina och Ryssland, förhandlar för närvarande om inträde i WTO. De baltiska ländernas förhandlingar har fortskridit och förhoppningsvis är alla tre de länderna WTO-medlemmar när nästa runda inleds.

EU-kommissionen för unionens talan i WTO och andra sammanhang som rör internationell handel. I och med att Sverige inträdde i Europeiska unionen anslöt vi oss till den gemensamma handelspolitiken. Att handelspolitiken är en gemensam kompetens innebär att medlemsländerna tillsammans fastställer handelspolitiken genom beslut i ministerrådet. I den s.k. 113-kommittén (efter artikeln i Romfördraget som slår fast den gemensamma handelspolitiken) dryftar medlemsländerna och EU-kommissionen löpande ärenden samt förbereder behandling i ministerrådet.

4.1 Handel och utveckling

Sammanfattning av motionerna

I motion *U203 (fp) yrkande 7* framhålls den internationella handelns betydelse som motor för ekonomisk utveckling och tillväxt i de fattigare länderna. Folkpartiet ser som ett huvudmål att de fattiga länderna integreras i världs-ekonomin. Även om u-ländernas utveckling ytterst hänger på den politik de själva för kan de rika länderna göra uppgiften betydligt svårare genom att stänga u-landsprodukter ute från sina marknader. I EU-samarbetet bör därför Sverige verka för en mer frihandelsvänlig politik gentemot utvecklingsländerna. Särskilt EU:s skydd på teko- och jordbruksområdena missgynnar u-länderna på just de områden de har bäst förutsättningar att konkurrera.

Motionärerna bakom *U205 (m) yrkande 3 (delvis)* betonar att välståndet i Sverige och andra utvecklade länder möjliggjordes av fri företagsamhet och frihandel. På liknande sätt kan fattigdomen utrotas i utvecklingsländerna. De fattigare ländernas deltagande i världsmarknaden är den främsta källan till ekonomisk tillväxt och kunskapsöverföring. Frihandel är det viktigaste bidrag som den industrialiserade världen kan ge till utvecklingsländerna. Det öppna internationella handelssystemet och dess institutioner, främst WTO, IMF och Världsbanken, måste stödjas. Öppen och dold protektionism måste motarbetas – inte sällan döljs protektionistiska strävanden i idealistisk form. Sverige bör spela en mer aktiv roll i utformningen av EU:s bistånd, inte minst inför Loméförhandlingarna.

I motion *U506 (v) yrkande 9* anför Vänsterpartiet att Sverige inom EU bör verka för att unionen öppnar sig för handel med länder i tredje världen. Att EU favoriserar handeln med vissa länder innebär att andra länder diskrimineras, vilket strider mot GATT:s huvudprincip om ”mest gynnad nationsbehandling”. Vidare är EU:s jordbruks- och industripolitik protektionistisk och missgynnar fattigare länder. Samtidigt bör tredje världens länder under en utvecklingsfas ges rätt att skydda sina ekonomier mot den rika världens länder och transnationella bolag, anser motionärerna. I *yrkande 14* framförs att Sverige bör motverka EU:s protektionism och verka för att underlätta handeln mellan olika länder och folk i hela världen.

I motion *U508 (mp) yrkande 8* anför Miljöpartiet att harmoniseringen av EU:s inre marknad sker på bekostnad av handel med länder utanför unionen. EU:s handelspolitik med den tredje världen bygger på en postkolonial politik som går ut på att de fattigare länderna förser den industrialiserade världen med billiga råvaror, medan förädlingsindustrin finns inom EU. Motionärerna menar att Sverige som ordförande i EU bör prioritera att minska protektionismen gentemot omvärlden, dock med starka sociala och miljömässiga skyddsklausuler mot frihandels skadeverkningar.

Som nämndes inledningsvis stöds de teoretiska argumenten för frihandel av de senaste 50 årens utveckling av världsekonomin. För Sverige, Norden, Västeuropa och Nordamerika har den gynnsamma ekonomiska utvecklingen efter andra världskriget gått hand i hand med successiva handelsliberaliseringar inom GATT, Efta och Europeiska unionen.

I andra delar av världen har den ekonomiska utvecklingen varit mer blandad. Ett stort antal länder i tredje världen frigjorde sig under decennierna efter andra världskriget från kolonialt styre. Många av dessa länder sökte genom importsubstitution minska sitt ekonomiska beroende av de forna kolonialmakterna. För de en gång så rika exportörerna av jordbruksprodukter i Sydamerika hade marknaderna i Nordamerika och Europa plötsligt stängts efter det andra världskriget, varför även dessa länder såg importsubstitution som ett sätt att öka det nationella ekonomiska oberoendet.

I dag råder det dock bred enighet om att importsubstitution inte har fungerat som ekonomisk utvecklingsmodell. Land efter land i tredje världen har under de senaste tjugo åren öppnat sina marknader och satsat på en exportledd tillväxt. Resultaten visar att det finns ett klart samband mellan en öppen handelspolitisk orientering och ekonomisk utveckling. OECD har funnit att de utvecklingsländer som fört en öppen handelspolitik under de senaste tio åren åtnjutit dubbelt så hög årlig ekonomisk tillväxt som de länder som begränsat utländskt marknadstillträde.

Fram till Uruguayrundan hade många u-länder i praktiken stått vid sidan av det multilaterala handelssystemet genom långtgående undantag från regelverket. Samtidigt var u-ländernas produkter ofta utestängda från i-landsmarknaderna på grund av tullar, kvoter och andra handelshinder. Detta ändrades genom bildandet av WTO. Uruguayrundans resultat förbättrade u-ländernas tillträde till i-landsmarknaderna genom att jordbruks- och tekoprodukter fördes in i regelverket. S.k. frivilliga exportbegränsningar, vilka i själva verket oftast var påtvingade och främst drabbade u-länder, förbjöds. Vidare godtog u-länderna i högre grad än tidigare det gemensamma handelspolitiska regelverket. Många enskilda u-länder hade för övrigt redan ensidigt sänkt sina handelshinder väsentligt (skr. 1998/99:59). Sedan Uruguayrundans start har 45 utvecklings- och f.d. statshandelsländer anslutit sig till GATT och senare WTO, och ett trettiotal har sökt medlemskap i WTO.

Det samlade resultatet av Uruguayrundan blev dock inte så långtgående som u-länderna hade hoppats. För handeln med jordbruks- och tekoprodukter kvarstår betydande handelshinder i industrivärlden. Dessa restriktioner för med sig att u-länderna inte ges möjlighet att utnyttja hela sin potential för handel. Dessutom begränsar ett många gånger godtyckligt användande av antidumpningstullar i USA och EU u-ländernas möjligheter att ta tillvara sina fördelar i form av låga tillverkningskostnader. U-länderna har därmed fördelar att vinna i fortsatta WTO-förhandlingar för sin framtida ekonomiska utveckling och integration i handelssystemet (skr. 1998/99:59).

Utvecklingsländerna är som grupp i själva verket mer beroende av internationell handel än i-länderna. Export och import motsvarar i genomsnitt 38 % av u-ländernas bruttonationalprodukter, jämfört med 24 % i den indust-

rialiserade världen. Eftersom multilaterala regler är särskilt viktiga för mindre och ekonomiskt svagare länder har u-länderna ett starkt intresse av att delta i utvecklandet av internationella handelspolitiska spelregler. I dag är också majoriteten av WTO:s medlemmar u-länder.

De handelsliberaliseringar som genomförts i många u-länder under det senaste decenniet har oftast utgjort en del av en genomgripande reformering av den ekonomiska politiken. Tidigare hade importsubstitutionspolitiken syftat till att bygga upp inhemsk industri genom bl.a. skydd mot utländsk konkurrens, valutaregleringar, licensgivning och subventioner. Resultatet blev många gånger ineffektiva förlustbringande industrier som försåg landets konsumenter och näringsliv med dyra och dåliga produkter. Tvärtemot sitt syfte tenderade importsubstitution att ha en negativ effekt på bytesbalansen, genom att dyra kapital- och insatsvaror måste importeras.

Även oberoendemålet inom det svenska biståndet syftade ursprungligen till att stärka inhemsk ekonomisk produktion som alternativ till import. I dag får dock oberoendemålet förstås som en strävan att stödja u-länders ansträngningar att på sina egna villkor delta i en internationell integration som medför ömsesidiga fördelar (1998/99:UU2).

Inte minst 1980-talets skuldskris ledde till en generell omvärdering av importsubstitution som utvecklingsmodell. Samtidigt framstod flera länder i Östasien och Chile som nya utvecklingsmodeller efter att ha åstadkommit snabb exportledd tillväxt genom avregleringar av den inhemska marknaden och ensidiga handelsliberaliseringar. Världsbanken och IMF ställde vidare villkor på omläggning av den ekonomiska politiken i samband med omförhandlingar av lån till de mest skuldsatta u-länderna.

Under de senaste decennierna har många u-länder inlett regionalt handelspolitiskt samarbete, i viss mån med Europeiska unionen som modell. Asean i Sydostasien och Mercosur i södra delen av Sydamerika utgör de mest framgångsrika exemplen härpå, men även SADCC i södra Afrika och Andinska paktens i norra Sydamerika har bidragit till att utveckla sina regioner. Genom att agera i block har också de deltagande länderna kunnat öka tyngden bakom sitt agerande. De flesta u-länderna, inte minst i Afrika, har fortfarande stora outnyttjade möjligheter att öka handeln med sina grannländer.

Motionärerna bakom *U203 (fp) yrkande 7* framhåller den internationella handelns betydelse som motor för ekonomisk utveckling och tillväxt i de fattigare länderna. Även motion *U205 (m) yrkande 3* (delvis) betonar betydelsen av en frihandelsvänlig politik för att utrota fattigdomen i utvecklingsländerna. Motionärerna bakom *U506 (v) yrkande 9* menar att EU:s handelspolitik borde vara mer öppen för import från länder i tredje världen, och i *yrkande 14* anför att Sverige i EU bör verka för en politik som underlättar handeln mellan olika länder och folk i hela världen. I motion *U508 (mp) yrkande 8* anför att Sverige som ordförande i EU bör prioritera att minska protektionismen gentemot tredje världen, dock med starka sociala och miljömässiga skyddsklausuler mot frihandelns skadeverkningar.

Utskottet vill inledningsvis hänvisa till redogörelsen ovan om de olika fördelarna med en så fri handel som möjligt. Värdet av frihandel har bekräftats av erfarenheterna under 1900-talet – såväl av det protektionistiska 1930-talets

världsomfattande depression som av den snabba ekonomiska tillväxt under en allt friare internationell handel som allt större delar av världen har åtnjutit efter andra världskrigets slut.

Den liberaliserade världshandeln har också väsentligt bidragit till att minska fattigdomen i världen. Det bör understrykas att det är helt oacceptabelt att 1,3 miljarder människor fortfarande lever i absolut fattigdom. Samtidigt förtjänar det att framhållas att fattigdomen under de senaste decennierna har minskat snabbare än någonsin tidigare. Andelen absolut fattiga i Asien har sjunkit från 60 till 20 % sedan 1975. Kinas ekonomiska reformer och ökade deltagande i världshandeln har varit starkt bidragande till att minska den stora fattigdomen i världens befolkningmässigt största land. Det är framför allt i tillväxtregionerna i östra och södra Kina som utvecklingen fått genomslag på fattigdomen. Även Chile, Malaysia och Sydkorea är exempel på länder som under de senaste decennierna snabbt minskat fattigdomen. Ekonomisk tillväxt är en förutsättning för att utrota fattigdomen. Samtidigt fördelas tillväxten ofta ojämnt.

Andelen fattiga i världen har minskat under de senaste decennierna. Samtidigt har världens befolkning vuxit så snabbt att antalet fattiga i världen ändå ökat. Utvecklingen av fattigdomen varierar olika kontinenter och länder emellan. Frågan om fattigdomsbekämpning är komplex och strategin måste anpassas efter varje lands förutsättningar. I behandlingen av regeringens skrivelse 1996/97:169 De fattigas rätt – vårt gemensamma ansvar konstaterade utskottet i betänkande 1997/98:UU9:

De politiska förutsättningarna spelar en helt avgörande roll för hur framgångsrikt ett land blir i att bekämpa fattigdomen. Avgörande är huruvida ett lands beslutsfattare har den politiska viljan och förmågan att bedriva en politik som gynnar folkflertalet, utifrån demokratiska värderingar såsom respekten för mänskliga fri- och rättigheter. Stabilitet och förutsägbarhet i den förda politiken är viktiga faktorer, liksom ett fungerande rättssystem och en fungerande offentlig sektor.

En fri marknadsekonomi är en förutsättning för en långsiktigt hållbar fattigdomsbekämpning.

Den ekonomiska stagnationen i många afrikanska länder kontrasterar mot den snabba tillväxten i Asien. I Afrika fick politik syftande till importsubstitution till följd att många länder fastnade i en spiral av protektionism, biståndsberoende och skuldsättning. 1970- och 1980-talen var för de flesta afrikanska länder förlorade årtionden, och fattigdomen tenderade snarast att öka. Under de senaste åren har alltfler afrikanska länder genomfört ekonomiska reformprogram.

I Latinamerika fick 1980-talets ekonomiska stagnation som följd att fattigdomen åter bredde ut sig. Utvecklingen under 1990-talet har dock varit mer positiv.

Det är ett faktum och en besvikelse att många av de minst utvecklade länderna inte nämnvärt ökat sitt deltagande i den internationella handeln under de senaste decennierna. De minst utvecklade länderna (MUL) omfattar 46 länder vars befolkningar sammanlagt uppgår till en sjundedel av den tredje världens befolkning. U-ländernas möjligheter att få avsättning för sina pro-

duktioner på i-ländernas marknader måste generellt förbättras. Brist på marknadstillträde är dock endast en del av förklaringen till MUL-ländernas svaga utveckling. Många gånger har de minst utvecklade länderna betydligt bättre tillträde till åtminstone EU-marknaden än de u-länder som lyckats med exportledd tillväxt. Det är tydligt att många av de fattigaste ländernas ekonomier fortfarande är alltför outvecklade för att de skall kunna dra full nytta av de möjligheter som WTO och dess regelverk innebär. I första hand behöver de minst utvecklade länderna stärka sina institutioner och reformera sina ekonomier. Många u-länder har också utnyttjade möjligheter att öka handeln med sina grannländer.

Investeringar i humankapital – dvs. utbildning – är i många av de fattigaste länderna en nödvändig förutsättning för en positiv utveckling. Särskilt viktigt är att stärka kunskap i företagsledning och stimulera entreprenörer. Generellt spelar utbildning en nyckelroll för utveckling. Ett lands utbildningsnivå har stor betydelse för att skapa ekonomiskt välstånd och för hur detta fördelas.

Det förtjänar att framhållas att ökad internationell handel inte är ett självändamål eller i sig tillräckligt för att höja levnadsnivån i de fattigaste länderna. En öppen handelspolitik utgör en nödvändig del i en marknadsekonomisk utvecklingsmodell där bl.a. stabila och demokratiskt skötta institutioner samt en ansvarsfull ekonomisk politik utgör andra viktiga komponenter. Internationell handel skapar förutsättningar för ekonomisk tillväxt. På det nationella planet har även den ekonomiska och sociala politiken betydelse för bekämpning av fattigdom. En jämnt fördelad ekonomisk utveckling förutsätter också en nationell fördelningspolitik. Fattigdomsbekämpning är ett av de svenska biståndsmålen, och något som präglar hela det svenska samarbetet med u-länder.

I det svenska biståndet har en allt större betydelse lagts vid att stödja institutionsuppbyggnad. Stöd till att stärka institutioner ingår som en viktig del i allt större svenskt biståndssamarbete. I de fattigaste ländernas dialog med IMF, Världsbanken och de regionala utvecklingsbankerna ställs i allmänhet krav på institutionsuppbyggnad och *good governance*. Sverige står bakom att villkor för utlåning ställs på dessa områden. Svenskt stöd ges också till flera u-länder för att de på ett självständigt sätt skall kunna delta i dialogen med de multilaterala finansieringsinstitutionen.

Europeiska unionen är en av de viktigaste aktörerna i den internationella handelspolitiken. Unionen och USA är världens två största importörer. Vidare är handelspolitiken gemensam för medlemsländerna, och EU-kommisionen för unionens talan i internationella handelspolitiska förhandlingar.

Utskottet konstaterar att EU varit en av de viktigaste drivande krafterna för en friare världshandel sedan unionens bildande. Den regionala integrationen i Europa har gått hand i hand med den globala handelsliberalisering som har skett inom GATT och WTO. Samtidigt utgör unionens politik på jordbruks- och tekoområdena undantag från denna frihandelsvänliga politik. Även andra industrialiserade länder har höga skyddsnivåer för jordbruket – Japan, Norge och Schweiz t.o.m. betydligt högre än EU. Sverige hade vid inträdet liberalare regimer än EU på flera områden och fick därför bl.a. återinföra kvoter

för textilimport – till förfång för svenska konsumenter och exportörer i utvecklingsländer.

Sverige anser att det var ett av Uruguayrundans viktigaste framsteg att jordbruks- och tekehandel infördes i WTO:s regelverk. Det råder ingen tvekan om att många u-länder har betydande exportpotential på dessa områden, och att konsumenterna i EU skulle åtnjuta billigare produkter med en liberalare regim. Inför den nya rundan WTO-förhandlingar som väntas inledas under hösten 1999 har regeringen identifierat jordbruket som en nyckelfråga. Sverige är inom EU pådrivande i förberedelsearbetet för fortsatta handelsliberaliseringar på jordbruksområdet. Detta gäller inte enbart traditionella marknadstillträdesfrågor, utan syftet är även att interna jordbruksstöd bör bli mindre handelsstörande. Denna inriktning har också präglat den svenska hållningen i arbetet med att reformera EU:s gemensamma jordbrukspolitik inom ramen för Agenda 2000. Även EU anser att den fortsatta liberaliseringen bör ske på ett sätt som beaktar värdet av jordbrukets multifunktionalitet (skr. 1998/99:59). Det är viktigt att de kommande förhandlingarna resulterar i en ökad livsmedelssäkerhet, särskilt i u-länderna.

Många u-länder är traditionellt beroende av export av råvaror. Tidigare har högre tullar i i-länder för förädlade produkter inneburit hinder mot att bygga upp förädlingsindustrier i u-länderna. I dag är tullvarorna för industriprodukter i EU generellt låga, i genomsnitt ca 4 %. Kostnaderna för att administrera tullarna överstiger i många fall intäkterna. För att öka u-ländernas möjligheter att exportera bör i-ländernas återstående tullar för industrivaror kunna avskaffas helt i nästa WTO-runda.

Frihandelsavtal ingår i de associations- och partnerskapsavtal EU har ingått med ett stort antal länder i Central- och Östeuropa samt Medelhavsområdet. Sverige har också varit pådrivande i arbetet att ingå frihandelsavtal med länder i tredje världen. Ett sådant avtal har ingåtts med Mexico, och förhandlingarna om ett frihandelsavtal med Sydafrika har avslutats.

I syfte att ge transitions- och utvecklingsländer möjlighet att under en uppbyggnadsfas skydda inhemsk industri medger dessa avtal ensidiga undantag och övergångstider för EU:s motparter. Sverige fäster också stor vikt vid att förhandlingarna om ett nytt Loméavtal resulterar i bättre marknadstillträde för AVS-länderna.

Det bör också framhållas att hela WTO-systemet generellt medger övergångstider för u-länder, för att producenter skall ges tid för anpassning till utländsk konkurrens. Sådana övergångstider kan vara motiverade för att möjliggöra en gradvis öppning av ekonomin. Samtidigt kan de utgöra en frestelse för protektionistiska intressen i u-länderna.

Med vad ovan anförts anses motionerna U203 (fp) yrkande 7, U205 (m) yrkande 3 (i berörd del), U506 (v) yrkandena 9 och 14 samt U508 (mp) yrkande 8 vara besvarade.

4.2 Handel och säkerhet

En god ekonomisk och social utveckling skapar förutsättningar för fred och säkerhet. Eftersom frihandel är en av de viktigaste förutsättningarna för

ekonomisk utveckling, tillväxt och sysselsättning, är arbete för handelsliberaliseringar också ett arbete för fred och säkerhet. Detta gäller för Sverige och övriga EU-länder. Det gäller även för u-länderna och staterna i Central- och Östeuropa (yttrande 1996/97:UU5y).

Förutom de ekonomiska vinster som frihandel för med sig, utgör också internationell handel och ekonomisk integration former av samarbete som stärker den gemensamma säkerheten. Den ekonomiska integrationen i Västeuropa efter det andra världskrigets slut är ett exempel på hur historiska motsättningar har kunnat överbryggas genom att med regional frihandel som grund bygga ett allt tätare ekonomiskt och politiskt samarbete länderna emellan. 40 år efter bildandet av EG har krig mellan medlemsländerna blivit otänkbara. Det ekonomiska samarbetet har utsträckts till alltfler områden och inbegriper i dag utrikespolitiskt och säkerhetspolitiskt samarbete.

På liknande sätt har de deltagande länderna i Mercosur (Argentina, Brasilien, Paraguay och Uruguay) närmast sig varandra tack vare det handelspolitiska samarbetet. Samarbetet håller på att utsträckas till det politiska området, gamla motsättningar till trots. Aseanländerna i Sydostasien kan uppvisa en liknande positiv utveckling på det säkerhetspolitiska området. Från den ekonomiska samarbetsorganisationen har sprungit det bredare säkerhetspolitiska forumet Asean Regional Forum (ARF).

Som utskottet konstaterat ovan är fri internationell handel inte ett nollsummespel utan innebär ekonomiska fördelar för samtliga deltagare. Genom att handelsströmmar växer och investeringar över gränserna ökar flätas nätverk av ömsesidiga ekonomiska beroenden stater och ekonomier emellan – beroenden som alltså är till fördel för alla parter. Sådant ekonomiskt samarbete bidrar också till att bygga gemensam säkerhet. Länder som delar samma ekonomiska intressen och är beroende av varandras produktion och välfärd inleder inte krig med varandra. Vidare innebär internationell handel ett ökat resande och personutbyte som bidrar till kunskapsöverföring och ökad förståelse länder och folk emellan.

De säkerhetshöjande effekterna av frihandel är inte begränsade till deltagarna i regionala frihandelsområden. All form av handel är samarbete som de deltagande länderna har intresse av. Utskottet vill här särskilt framhålla ansträngningarna att öka handels- och investeringsströmmarna mellan länderna i Östersjöstaternas råd. Denna politik syftar förutom till att öka det ekonomiska väståndet också till att öka den gemensamma säkerheten. De senaste åren har också sett en dramatisk ökning av handeln mellan länderna runt Östersjön. Under det kalla kriget utgjorde Östersjön en skiljelinje mellan väst och öst. I dag förbinder åter Östersjön länderna vid dess stränder. Handelsströmmar och samarbete som går långt tillbaka i historien håller på att återupprättas.

Säkerhetspolitiska skäl har varit av stor vikt när Sverige drivit att de baltiska länderna skall erbjudas inträdesförhandlingar med EU. Medlemskap i unionen kommer att bekräfta att dessa länder fullt ut tillhör den europeiska gemenskapen, såväl ekonomiskt som politiskt. De baltiska ländernas inträde i EU kommer också att bidra till att ytterligare höja den gemensamma säkerheten i vår region.

EU:s utvidgning österut drivs av samma motiv. Länderna som söker inträde motiveras av såväl ekonomiska som politiska skäl. Inträde i unionen ger en avsevärd säkerhetspolitisk bonus. Det är värt att notera att Ryssland inte i något fall motsatt sig att länder i f.d. Sovjetunionen eller Warszawa-pakten sökt inträde i EU. Utvidgningen österut är en historisk uppgift för EU och Europa. Det vore djupt olyckligt om den skulle försenas av institutionella problem och interna ekonomiska motsättningar inom unionen.

Att höja den gemensamma säkerheten genom ekonomiskt samarbete är liksom den bärande idén bakom EU:s samarbetsavtal med Ryssland, Ukraina och andra OSS-stater. Samarbete med nordvästra Ryssland är också prioriterat inom det svenska Östersjösamarbetet.

Som utskottet anförde i betänkande 1997/98:UU12 har den sociala, ekonomiska och politiska integrationen av länderna i Öst- och Centraleuropa en unik och avgörande betydelse för europeisk säkerhet, såväl i Sveriges närområde som i Europa över lag.

OSSE:s breda säkerhetsbegrepp omfattar förutom de mänskliga och militära dimensionerna även en ekonomisk dimension. Organisationens medlemsstater har funnit att ett stärkt ekonomiskt samarbete främjar säkerheten inom OSSE-sfären. Den ekonomiska utvecklingen och kriser i vissa delar av OSSE-regionen har understrukt sambandet mellan ekonomi och säkerhet. Den ekonomiska dimensionen utgör vidare en naturlig och ökande del av uppgifterna för OSSE:s missioner i fält (skr. 1998/99:56).

På motsvarande sätt har EU genom Barcelonaprocessen sökt att öka samarbetet över Medelhavet. Överenskommelser om fri handel ingår i de partnerskapsavtal som EU sluter med länderna kring Medelhavet, och stöd ges till samarbete på en rad andra områden.

4.3 Handel, demokrati och mänskliga rättigheter

I ett vidare perspektiv har internationell handel – liksom många andra former av samarbete över gränserna – positiva effekter för demokrati och mänskliga rättigheter. Utskottet har ovan framhållit att internationell handel befrämjar person- och kunskapsutbyte mellan länder. Länder som deltar i internationell handel öppnar sig för influenser utifrån. Resande och personutbyte befrämjar yttrandefrihet. Den internationella handelns aktörer ställer krav på ett fungerande rättssystem och ansvarsfullt styre – *good governance*.

Det går dock inte att säga att sambandet är automatiskt eller att internationell handel alltid främjar demokrati och respekt för mänskliga rättigheter. En förekommande invändning är att frihandel gynnar länder som åsidosätter fackliga rättigheter, har svag lagstiftning för arbetsförhållanden eller där barnarbete förekommer.

Det är en tragisk realitet att barnarbete förekommer i många av världens fattigaste länder. I sammanhanget bör framhållas att barnarbete och undermåliga arbetsförhållanden beror på fattigdom. Ökat deltagande i internationell handel är en förutsättning för en så snabb ekonomisk utveckling att fattigdomen kan utrotas. Det är den utvecklade världens skyldighet att ge de fattigaste länderna möjligheter att få avsättning för sina produkter på i-landsmarknaderna. Som tidigare framhållits bör Sverige inom EU verka för

en öppnare politik gentemot u-länderna vad gäller jordbruks- och tekopro-dukter.

U-länderna motsatte sig starkt att införa normer om mänskliga rättigheter på arbetsområdet i WTO-avtalet. Detta motiverades med att problemen är fattigdomsrelaterade och därmed inte löses genom handelssanktioner. Vidare menade u-länderna att normer på dessa områden skulle riskera att missbrukas och tillämpas godtyckligt av i-länderna. Det finns också en oro bland u-länderna att frågan om löneskillnader skulle tas upp i sammanhanget, vilket skulle riskera att beröva dem en viktig konkurrensfördel.

Utskottet anser att en politik för friare handel måste gå hand i hand med Sveriges ansträngningar att främja demokrati och mänskliga rättigheter. Internationell handel hindrar inte att krav ställs på länder att uppfylla de förpliktelser de ingått genom att ratificera internationella konventioner på MR-området. Genom ILO har konventioner om bl.a. fackliga rättigheter, mot diskriminering och barnarbete, förhandlats fram och ratificerats av ett stort antal länder. Sverige och andra länder har påtalat vikten av att dessa frågor integreras i WTO:s vidare arbete. Det är ILO som har huvudansvaret för den fortsatta utvecklingen och efterlevnaden av de konventioner som reglerar grundläggande mänskliga rättigheter inom arbetslivet (skr. 1998/99:59).

I alla EU:s relationer med tredje land tillmäts mänskliga rättigheter stor vikt. Höga krav på respekt för de mänskliga rättigheterna ställs på de länder som sökt medlemskap i unionen. Minoritetsfrågorna har varit särskilt aktuella. I de frihandelsavtal som EU ingår finns särskilda avsnitt om respekt för de mänskliga rättigheterna.

Handelsutbyte med länder innebär relationer där demokrati och mänskliga rättigheter också har en naturlig plats. Att isolera ett land från världshandeln tenderar att omöjliggöra andra former av dialog. Erfarenheterna visar att det finns skäl för återhållsamhet när det gäller att använda handelssanktioner som påtryckningsmedel mot regimer som kränker mänskliga rättigheter. Att dialog och handelsutbyte är att föredra framför isolering är motivet bakom EU:s långtgående samarbetsavtal även med länder som uppvisar problem och brister på MR-området. EU använder isolering som påtryckning endast i ett fåtal särskilda fall.

Det finns också skäl att betona att även de ekonomiska aktörerna spelar en roll för att den ekonomiska globaliseringen skall stärka mänskliga rättigheter och social utveckling. Utskottet vill instämma i FN:s generalsekreterare Kofi Annans uppmaning den 4 februari i år till världens företagsledare att även den privata sektorn skall ta sitt ansvar för att främja globala värderingar på MR- och miljöområdena. Detta är också att slå vakt om den fria världsmarknaden.

4.4 Handel och miljö

Sammanfattning av motionen

I partimotion *MJ224 (kd)*, som ägnas åt jord- och skogsbruk samt fiske, anför Kristdemokraterna i *yrkande 26* att Sverige inför den kommande WTO-rundan måste ställa mer bestämda krav utifrån de miljö- och djurskyddsreg-

ler som tillämpas i EU. Motionärerna efterlyser vidare en mer offensiv hållning som ser till svenska och europeiska intressen vad gäller jordbruksproduktionen och dess inriktning mot ett mer ekologiskt uthålligt jordbruk, miljöaspekter och hållningen till animalieproduktion. Gränsskydd, intervention och exportbidrag måste tills vidare behållas, om än på lägre nivå.

Utskottets överväganden

Den internationella handelns påverkan på miljön har under många år varit föremål för diskussion. Hittills har dock arbetet med att föra in miljöfrågorna i det internationella regelverket för handel präglats av motsättningar mellan i- och u-länder.

Som ovan redovisats innebär en friare handel en överlag effektivare användning av de globala resurserna. Två argument brukar dock anföras av skeptiker till alltför fri handel. För det första befrämjar frihandel en högre konsumtion och ekonomisk tillväxt, vilket i sig ökar belastningen på miljön. För det andra kan frihandel uppmuntra till produktion i länder som inte värnar om miljön. Låga miljökrav skulle kunna utgöra en konkurrensfördel.

Det främsta syftet med fri handel är att främja konsumtion och tillväxt. Konsumtionen i ett land inverkar givetvis på miljön. En hög ekonomisk levnadsstandard i ett land behöver inte vara oförenlig med en god miljö. I i-länderna har under de senaste decennierna allt högre miljökrav införts utan att detta har haft någon synlig effekt på den ekonomiska tillväxten. Tvärtom har inte minst teknikutvecklingen i många fall en gynnsam effekt på miljön. Även miljöbelastningen till följd av ökade transporter har till stor del kompenenserats av ny, miljövänligare teknik. Vidare är det talande att ekonomins skadeverkningar på miljön är väsentligt större i de länder som skyddat sig mot internationell handel – importsubstitutions- och statshandelsländer. Oavsett frihandel är det nödvändigt att ställa höga miljökrav på all ekonomisk verksamhet.

Att många u-länder ställer för låga krav på miljöområdet och att miljöpåverkande produktion i vissa fall omlokaliseras till sådana länder är emellertid ett faktum. Sverige och EU har i WTO drivit frågan om samband mellan handelspolitik och miljöfrågor. En samlad krets u-länder anför dock att det är den industrialiserade världen som fortfarande utgör den största belastningen på miljön, i synnerhet räknat per folkmängd. Vidare finns en misstänksamhet bland u-länderna för att miljöhänsyn skall användas i protektionistiskt syfte från i-ländernas sida (skr. 1998/99:59).

Målet för Sveriges politik har varit att så långt som möjligt undanröja risken för konflikt mellan miljö- och handelspolitiska beslut. Sveriges jämförelsevis progressiva miljöpolitik bör kunna ges internationell spridning samtidigt som våra handelsförbindelser hålls intakta eller förbättras. Strävan är att åstadkomma en ömsesidigt stödjande handels- och miljöpolitik, genom att bl.a. verka för att en fortsatt liberalisering av världshandeln kopplas till minskad miljöbelastning till förmån för en hållbar utveckling. Ur samlad miljösynpunkt är ytterligare liberaliseringar av godo, eftersom de bidrar till en effektivare global resursanvändning. En förutsättning för denna positiva effekt är emellertid att handeln åtföljs av en effektiv miljöpolitik, så att ökad

miljöbelastning kan undvikas. I detta sammanhang är det särskilt viktigt att söka undanröja handelshinder som kan ha en negativ miljöpåverkan. Detta kan t.ex. gälla subventioner inom jordbruk, fiske och energiområdet (skr. 1998/99:59). För en väl fungerande frihandel är det vidare angeläget att miljökostnader internaliseras i prissättningen.

På jordbruksområdet är en liberaliserad världsmarknad önskvärd också av miljöskäl. En avreglering måste slå vakt om ett ekologiskt hållbart jordbruk och livsmedelssäkerhet. Det måste samtidigt vara u-ländernas intressen som sätts i förgrunden och inte svenska eller europeiska producenter.

Utskottet konstaterar att jordbruket i EU även efter införandet av Agenda 2000 kommer att åtnjuta betydande subventioner och tullskydd. Vid den kommande WTO-rundan måste dock EU ställa in sig på att i högre grad än tidigare tillmötesgå u-ländernas krav på ökat marknadstillträde. Hänsyn bör då tas till jordbrukets multifunktionella roll. Resultatet av de kommande förhandlingarna måste vidare främja livsmedelssäkerhet, särskilt i u-länderna.

Med vad ovan anförts anses motion MJ224 (kd) yrkande 26 vara besvarad.

Utskottet vill härvidlag understryka att WTO:s regelverk inte påverkar nationers möjligheter att ställa miljökrav förutsatt att de grundas på vetenskapliga belägg och inte syftar till att diskriminera. De utslag som WTO:s paneler gör tenderar dock att bli omstridda.

Sambandet mellan handel och miljö är en kontroversiell fråga i WTO. U-länderna har motsatt sig att regler på miljöområdet införs i det globala regelverket med motiveringen att dylika lätt kan missbrukas i protektionistiska syften. Även om u-ländernas farhågor kan vara motiverade instämmer utskottet i regeringens slutsats att miljö- och handelspolitik måste vara ömsesidigt förstärkande. Allmänt sett skapar ytterligare liberaliseringar på handelsområdet förutsättningar för en effektivare resursanvändning. Samtidigt är det väsentligt att miljöfrågornas betydelse tydligt markeras i WTO. De åtaganden som världens länder har gjort på miljöområdet, bl.a. Agenda 21, får inte undergrävas av ett WTO-avtal. I den s.k. Århusdeklarationen slog FN:s ekonomiska kommission för Europa (ECE) fast att WTO-regler helt och fullt måste ta hänsyn till behovet av en hög nivå på skyddet av miljön. Sverige och EU intar positionen att en ny WTO-runda skall omfattas också av kopplingen mellan handel och miljö. Det är samtidigt viktigt att regler på området tar hänsyn till u-ländernas oro för dold protektionism.

På förslag av EG ordnade WTO ett särskilt högnivåmöte om handel och miljö i mars 1999. Syftet var att öka förståelsen mellan i- och u-länder samt ge enskilda och intresseorganisationer möjlighet att delta i debatten. Mötet kan ses som ett steg på vägen mot en öppnare dialog både mellan i- och u-länder och mellan regeringar och det civila samhället i handelsfrågor.

U-ländernas farhågor för att miljön – och även frågan om arbetsförhållanden – skall missbrukas av protektionistiska i-länder är förståeliga. Samtidigt kan ökad internationell handel som inte åtföljs av en ansvarsfull miljöpolitik ha negativa konsekvenser för miljön. Den största delen av den återstående biologiska mångfalden finns – än så länge – i u-länderna. Att jordens miljö är en gemensam angelägenhet har bekräftats bl.a. av FN:s konferens i Rio de

Janeiro 1992. Resultaten av en ny WTO-runda får inte stå i strid med vad världens länder åtagit sig i andra sammanhang. Sverige bör driva på för att lyfta fram miljöfrågorna i internationella sammanhang. Miljöfrågan bör därför ges en skarpare profil i WTO.

5 Internationella kapitalflöden

Sammanfattning av motionerna

Motionärerna bakom *U205 (m) yrkande 3 (delvis)* framhåller att direktinvesteringar i u-länder ökat snabbt och i dag är viktigare för u-länderna än biståndet. Direktinvesteringar är privata investeringar som görs efter noggranna riskbedömningar, och de söker sig främst till u-länder med god utveckling. I de fattigaste u-länderna är kapitalmarknaderna ofta föga utvecklade, vilket försvårar portföljinvesteringar. I dessa länder är det viktigt att utveckla marknadsekonomin institutioner.

I motion *U211 (v) yrkande 3* framförs att nya förhandlingar om ett multilateralt investeringsskyddsavtal i första hand bör bedrivas inom FN:s ram, snarare än i WTO. Ett internationellt avtal om investeringar måste stadfästa både skyldigheter och rättigheter för såväl företag och stater som för medborgare och arbetstagare. Det måste stå helt klart att mänskliga rättigheter går före företagets rättigheter. Om nya förhandlingar ändå skulle äga rum i WTO, menar motionärerna i *yrkande 4* att ett avtal bör förses med en generalklausul som stadgar att samtliga FN-konventioner – nu gällande eller framtida – skall vara överordnade det internationella investeringsavtalet. Vidare bör åtskillnad göras mellan investeringar i rika respektive fattiga länder. Inget avtal får påtvingas tredje världen (*yrkande 5*). Vänsterpartiet anför också i *yrkande 6* att det är viktigt att ge möjligheter till ett ökat folkligt deltagande i framtagandet av ett internationellt investeringsavtal och att regeringen bedriver förhandlingsarbetet på ett öppet sätt. Förhandlingarna i OECD omgärdades av ett stort mått av hemlighetsmakeri. I *yrkande 7* framförs slutligen att vad som ovan sagts om ett internationellt investeringsavtal också bör gälla de förhandlingar som förs mellan EU och USA om en ny transatlantisk marknad (NTM – New Transatlantic Marketplace).

I motion *U704 (v)*, som ägnas åt det nordiska samarbetet, menar Vänsterpartiet att de nordiska länderna bör verka för att det införs system som begränsar kortsiktiga spekulationsvinster på kapitalöverföringar mellan länder. Vidare anför att MAI-förhandlingarna inte bedrevs på ett öppet sätt. I *yrkande 8* framförs krav på att resterande förhandlingar rörande ett MAI-avtal skall ske under fullt demokratisk kontroll och att opartiska utredningar skall genomföras om ett avtals konsekvenser för kultur, miljö, välfärd och fackliga rättigheter i de nordiska länderna.

Utskottets överväganden

Under de senaste 25 åren har internationella investeringar vuxit betydligt snabbare än handeln. Utländska direktinvesteringar uppgick till 350 miljarder

dollar 1996, och internationella portföljinvesteringar omfattade långt större belopp. Denna form av globalisering har möjliggjorts av ny teknik samt genom att de flesta länder sänkt tullar, underlättat för utländska investerare, avskaffat valutaregleringar och liberaliserat regler för kapitalrörelser.

Det är viktigt att skilja mellan utländska direktinvesteringar och portföljinvesteringar. De förra innebär en etablering eller köp av verksamhet i ett annat land och åtminstone delaktighet i verksamhetens skötsel. Portföljinvesteringar är förvärv (och passivt ägande) av olika former av värdepapper – aktier samt stats- och företagsobligationer. Sådana investeringar sker via världens kapitalmarknader, vilka i takt med avregleringar och införandet av ny teknik vuxit explosionsartat i betydelse under de senaste 20 åren. I dag beräknas världens kapitalmarknader omsätta 1,2 biljoner dollar per dag (att jämföra med världens samlande årliga produktion som uppgår till ca 29,5 biljoner dollar).

I de tidigare importsubstitutionsländerna var enda sättet att komma runt de höga tullmurarna att bygga fabriker i landet. Utländska direktinvesteringar gjordes då i stället för handel. Med dagens generellt friare handel är detta sällan skäl för direktinvesteringar i ett annat land. Handel och utländska direktinvesteringar har i stället blivit komplementära.

En stor del av de internationella direktinvesteringarna sker inom stora transnationella företag. Genom låga tullar och allt billigare transporter kan dessa företag dra nytta av olika länders komparativa fördelar för tillverkning av olika produkter. I många fall tillverkas också olika komponenter till en produkt i flera olika länder. Direktinvesteringar i servicenäringen har också ökat. I servicenäringen är i många fall direktinvesteringar enda sättet att etablera sig på en utländsk marknad.

Utländska direktinvesteringar spelar en allt större roll för den svenska ekonomin. Investeringarna går i båda riktningar – svenska företag investerade för 170 miljarder kronor i utlandet under 1998, samtidigt som utländska investerare satsade 150 miljarder i investeringar i Sverige. Företagsförvärv utgör en stor del av dessa tal. Sedan 1993 har svenska företag förvärvat 750 utländska företag medan 500 svenska företag övergått i utländsk ägo.

På liknande sätt som internationell handel bidrar investeringar över nationsgränserna till ett effektivare globalt resursutnyttjande och ekonomisk tillväxt. Direktinvesteringar bidrar till kunskapsöverföring. För många u-länder – i synnerhet länder i Östasien – samt för länder i Central- och Östeuropa har utländska direktinvesteringar varit av stor betydelse för utveckling och ekonomisk tillväxt. På liknande sätt drog Sverige nytta av utländska investerare vid den första industrialiseringen under den andra hälften av 1800-talet. Särskilt brittiskt kapital möjliggjorde den snabba expansionen av skogs- och gruvindustrierna samt byggandet av de första svenska järnvägarna.

I motion *U205 (m) yrkande 3 (delvis)* framhålls direktinvesteringarnas betydelse för u-länderna.

Den största andelen av utländska direktinvesteringar sker inom OECD-länderna (ca 225 miljarder dollar 1997). Direktinvesteringar i u-länder har dock ökat snabbt under 1990-talet och uppgick 1997 till ca 175 miljarder

dollar. För många u-länder har den ökade strömmen av direktinvesteringar bidragit till en snabbare ekonomisk utveckling.

Samtidigt är de utländska direktinvesteringarna koncentrerade till ett antal snabbt växande ekonomier. De minst utvecklade ländernas andel av världens direktinvesteringar var enligt OECD 0,4 %. Låg utbildningsnivå och svaga inhemska institutioner utgör utvecklingshinder för de flesta av de minst utvecklade länderna. För dessa länder spelar biståndet fortfarande en avgörande roll. Målet för biståndet måste vara att genom bl.a. institutionsstöd och riktade utbildningsinsatser skapa förutsättningar för ett ökat deltagande i den alltmer globaliserade världsekonomin.

Med vad ovan anförts anser utskottet motion U205 (m) yrkande 3 (i berörd del) besvarad.

Motion *U211 (v) yrkandena 3–7* tar sin utgångspunkt i de avbrutna MAI-förhandlingarna. Motionärerna menar att nya förhandlingar i första hand bör ske inom FN och att ett avtal bör stadfästa skyldigheter och rättigheter för såväl företag och stater som medborgare och arbetstagare. En generalklausul om att samtliga FN-konventioner skall vara överställda det internationella avtalet bör i alla händelser föras in. Inga avtal får påtvingas den tredje världen. Det är vidare viktigt att möjligheter ges för ett ökat folkligt deltagande i samband med framtida förhandlingar. Vad som ovan sagts berör även de förhandlingar som förs mellan EU och USA om en ny transatlantisk marknad (NTM), anser motionärerna.

I takt med att utländska direktinvesteringar ökat har länder börjat sluta avtal för att skydda investerare i andra länder. I dag finns ca 1 600 sådana bilaterala investeringsskyddsavtal. Inför det allt tydligare behovet av ett övergripande internationellt avtal gjordes försök att introducera frågan under Uruguayrundan. U-länderna motsatte sig dock bestämt förhandlingar om skydd för gränsöverskridande investeringar i GATT. I stället inleddes 1995 förhandlingar om ett s.k. Multilateral Agreement on Investment (MAI) i OECD. De förhandlingarna utsattes emellertid för kritik från bl.a. u-länderna och har nu upphört. Inom WTO studerar en arbetsgrupp sambandet mellan handel och investeringar. Sverige verkar för att investeringar skall ingå som en del i nästa WTO-runda. Där skulle en bred länderkrets delta, i vilken u-länderna utgör majoriteten. Ett avtal om investeringsskydd skulle bli en viktig del i en ny förhandlingsrunda, som även skulle kunna innehålla liberaliseringar på de för u-länderna så viktiga jordbruks- och tekoområdena. Det har tidigare visat sig att det endast är genom att ta upp olika områden i en och samma förhandlingsomgång som man har kunnat nå framsteg på områden där motsättningar finns.

Att framtida förhandlingar skall drivas i FN:s regi och inte WTO:s ter sig dock varken realistiskt eller önskvärt. Syftena med inrättandet av WTO var bl.a. att stärka det internationella regelsystemet och att skapa ett permanent forum för handelsförhandlingar. Det är därför naturligt att förhandlingar om ett internationellt avtal om investeringar också äger rum i WTO. WTO:s medlemskrets är till stor del densamma som FN:s. Eftersom u-länderna utgör majoriteten i WTO finns det goda möjligheter att deras intressen skall kunna tillgodoses i högre grad än i OECD-förhandlingarna.

U-länderna utgör en heterogen grupp när det gäller ett internationellt investeringskyddsavtal. En allt större andel av gränsöverskridande direktinvesteringar görs nu i och även mellan u-länder. Att afrikanska länder ingått sammanlagt 200 bilaterala investeringskyddsavtal bör vara ett tecken på att även dessa länder kan dra fördel av ett övergripande avtal.

Kritikerna mot ett avtal menar att gränsöverskridande investeringar bl.a. riskerar att undergräva nationers suveränitet, orsaka ökad miljöförstöring och utnyttja arbetstagare i länder med svag arbetslagstiftning. Ett internationellt investeringskyddsavtal bör behandla dessa kontroversiella frågor. Ett WTO-avtal kan inte ses isolerat från andra politikområden, utan det måste vara förenligt med bl.a. en hållbar utveckling och grundläggande mänskliga rättigheter. FN:s konventioner är åtaganden som världens länder frivilligt ingått och spelar en fundamental roll på dessa områden.

Under MAI-debatten riktades kritik mot att avtalet skulle inkräkta på de avtalsslutande staternas suveränitet. Detta problem är dock inte unikt för frågan om ett multilateralt investeringsavtal – det ligger i alla internationella avtals natur att de i någon mån begränsar den nationella suveräniteten. När världens ekonomi globaliseras är det nödvändigt att upprätta strukturer för internationellt samarbete som reglerar gränsöverskridande ekonomisk verksamhet. Detta är bara möjligt genom samarbete mellan stater. En angelägen och framåtblickande frågeställning rör därför vilka mål och instrument som skall ingå i ett internationellt investeringsavtal. Vidare är det värt att framhålla att ett internationellt investeringskyddsavtal syftar till att motverka diskriminering av utländska investerare. Stater behåller sin rätt att lagstifta om nationella normer på t.ex. miljöområdet.

Det har också framförts farhågor för att vissa länder medvetet skulle sänka sina miljökrav för att locka till sig utländska investerare. Erfarenheten ger dock vid handen att detta endast förekommer undantagsvis. Vidare hänger problemet inte samman med ett internationellt avtal om investeringskydd – länder kan redan i dag skapa sådana skadliga incitament. Tvärtom är det en fördel om frågan tas upp i de förestående förhandlingarna. I den s.k. Århusdeklarationen från 1998 har Europas och Nordamerikas regeringar slagit fast att ett avtal på investeringsidan effektivt skall integrera miljöhänsyn så att en hållbar utveckling stöds och så att internationell och nationell politik på miljöområdet inte begränsas.

Frågeställningen om internationella investeringar och arbetsvillkor liknar diskussionen om frihandelns påverkan på arbetsvillkor i fattigare länder. Det bör även här framföras att undermåliga arbetsvillkor främst är ett fattigdomsrelaterat problem. Utländska investeringar bidrar därför generellt sett till att förbättra situationen i tredje världen. Vidare verkar ILO på området, och dess konventioner har ratificerats av ett stort antal länder. Liksom när det gäller miljöfrågor vore det också av värde att föra in regler som begränsar möjligheterna till otillbörliga incitament såsom ”social dumpning” i investerings-sammanhang.

Utskottet välkomnar engagemang från folkrörelser och enskilda organisationer i frågorna om internationell handel och ett eventuellt investeringsavtal.

Internationella enskilda organisationer gör numera sina röster hörda vid GATT- och WTO-förhandlingarna. Utskottet ser positivt på att t.ex. Kommerskollegium gett folkrörelser och enskilda organisationer möjligheter att yttra sig i frågan om framtida WTO-förhandlingar om investeringar.

Om initiativet New Transatlantic Marketplace blir verklighet kommer världens största frihandelsområde med EU, USA och Kanada att skapas. Liberaliseringarna skulle fungera som en betydande ekonomisk stimulans för ekonomierna på bägge sidorna Atlanten. Initiativet berör bl.a. avskaffande av icke-tariffära handelshinder samt liberaliseringar vad gäller tjänstehandel och investeringar. Ett avtal, som bör bygga på WTO:s principer, skulle kunna bli ett exempel på att olika handelsblock kan närma sig varandra och bilda gemensamma marknader. Det skulle förhoppningsvis också bidra till att EU och USA i högre grad än tidigare kan undvika tvister på handelsområdet.

Med vad ovan anförts anses motion U211 (v) yrkandena 4–7 besvarad.

I motion *U704 (v) yrkande 8*, som ägnas åt det nordiska samarbetet, menar Vänsterpartiet att de nordiska länderna bör verka för att det införs system som begränsar kortsiktiga spekulationsvinster på kapitalöverföringar mellan länder. Motionärerna menar vidare att MAI-förhandlingarna inte bedrevs på ett öppet sätt. Resterande förhandlingar rörande ett MAI-avtal bör ske under fullt demokratisk kontroll och opartiska utredningar om ett avtals konsekvenser för kultur, miljö, välfärd och fackliga rättigheter i de nordiska länderna.

Internationella portföljinvesteringar har växt lavinartat i volym under det senaste decenniet. Orsakerna är den allmänna liberaliseringen av kapitalrörelser och marknader som skett i de flesta länder i världen. Ett ökat privat sparande, främst i pensionsfonder, har bidragit till att kapitalförvaltare hantear allt större resurser. Ny teknik har också gett minskade transaktionskostnader.

För många länder utgör utländska portföljinvesteringar en viktig injektion av kapital och utländsk valuta. Inte minst har detta gällt de u-länder som kommit att kallas "emerging markets". Samtidigt kan länder som Mexico, Thailand och Indonesien vittna om att en alltför stor exponering för kortsiktigt kapital medför stora risker.

"Tequilakrisen" i Mexico 1994 och krisen i Östasien under 1997 och 1998 hade viktiga inhemska orsaker, bl.a. institutionella svagheter och felaktig ekonomisk politik. Dessa kriser har snarast understrukt behovet av solida, transparenta offentliga och privata institutioner samt en ansvarsfull långsiktig ekonomisk politik. Den ekonomiska utvecklingen hade i dessa länder gått snabbare än den institutionella.

Det lättflyktiga internationella kapitalet slår med stor snabbhet och kraft. Inte heller betydligt starkare i-länder, såsom t.ex. Storbritannien och Sverige, har besparats från framgångsrika attacker mot fasta växelkurser.

Samtliga världens länder har blivit mer beroende av och sårbara för det internationella kortsiktiga investeringskapitalet. I ett övergripande perspektiv bidrar de fria kapitalrörelserna till en effektivare global resursanvändning. Samtidigt ställer den högre krav än tidigare på såväl fungerande institutioner och bankväsende som makroekonomisk balans. Det bör framhållas att det

finns länder – t.ex. Chile – som framgångsrikt infört begränsningar av inflöde av kortsiktigt internationellt kapital.

Frågan om att införa internationella regleringar av portföljinvesteringar har aktualiserats när kriser har uppstått. Den internationella valutafonden (IMF) spelar härvidlag en viktig roll, både för att förebygga kriser och för att agera när dessa inträffar. IMF:s roll i dessa sammanhang är föremål för diskussion.

Det har också framförts förslag, bl.a. FN:s Commission for Global Governance 1995 (den s.k. Carlsson–Ramphal-kommissionen), om regleringar av de internationella kapitalmarknaderna. Ett av förslagen var att införa en internationell skatt på kapitalrörelser över nationsgränserna. Syftet med förslaget var delvis att ge FN större och tryggare inkomster, men också att motverka alltför snabba internationella kapitalrörelser. Utskottet har i betänkande 1995/96:UU1 uttryckt uppfattningen att förslag om kompletterande finansieringskällor för FN, däribland internationell transaktionsskatt och skatt på internationellt flyg, är väl värda att studera.

Det är emellertid inte säkert att en omsättningsskatt på kapitaltransaktioner skulle resultera i stabilare marknader. Vidare har ett flertal länder – däribland USA – aviserat att de kraftfullt skulle motsätta sig ett förslag om internationell kapitalbeskattning, varför det förefaller osannolikt att det kan bli verklighet. Finansutskottet (bet. 1997/98:FiU1) har vid flera tillfällen konstaterat att svårigheterna med att nå effektiva internationella överenskommelser gör att transaktionsskatter inte verkar vara en framkomlig väg.

I takt med globaliseringen av världsekonomin och att allt bredare multinationella avtal sluts på handelsområden berörs fler och fler av samhällets sektorer av dessa frågor. Sveriges ambition är att arbetet i WTO skall bedrivas med en ökad öppenhet gentemot det civila samhället. Framsteg har också gjorts, bl.a. i och med det nyss hållna högnivåmötet om handel och miljö. Även i den svenska beredningsprocessen har regeringen försökt att öka det folkliga deltagandet. Inför möjligheten av nya WTO-förhandlingar har det bildats en särskild beredningsgrupp inom Regeringskansliet med deltagande från samtliga delar av det svenska civila samhället.

Med vad ovan anförts anses motion U704 (v) yrkande 8 besvarad.

6 En ny WTO-runda

Av allt att döma kommer en ny, omfattande förhandlingsrunda att inledas vid WTO:s ministermöte i Seattle, USA, i november 1999. Ytterligare avreglering av världshandeln är önskvärd av de skäl som ovan anförts. Att ett övergripande avtal för internationella investeringar också behövs illustreras av att det i dag finns ca 1 600 bilaterala avtal på området.

Vidare är en av det globala handelssystemets viktigaste funktioner att det fungerar som en försäkring mot nationella protektionistiska tendenser. WTO utgör, bl.a. tack vare sin tvistlösningsmekanism, en stabilare grund att stå på än GATT. Protektionistiska röster finns i de flesta länder och växer sig emellanåt starka – inte minst i ekonomiska kristider. Under 1930-talet fanns inget globalt handelssystem, utan protektionistiska åtgärder kunde genomföras utan sanktion, varvid drabbade länder snart retalierade. Under början av

1990-talet genomlevde stora delar av världen en ekonomisk recession, och protektionistiska röster hördes. GATT-avtalet och den pågående Uruguayrundan gav dock endast litet utrymme för ensidig protektionism.

En ny WTO-runda kommer att skapa förväntningar om ytterligare liberaliserad världshandel. Det gemensamma regelverket kommer att förstärkas och utsträckas till nya områden. På detta vis kommer en ny runda också att utgöra ett förstärkt skydd mot protektionistiska strömningar.

Utskottet vill slutligen, med anledning av regeringens skrivelse 1998/99:59 Öppen handel – rättvisa spelregler, citera ur utskottets yttrande 1998/99:UU2y till näringsutskottet.

Internationell handel och investeringar tillhör de viktigaste faktorerna bakom ekonomisk tillväxt. Sverige är en liten, öppen ekonomi som är starkt beroende av omvärlden. Utrikeshandeln är en livsnerv i hela den svenska ekonomin. Internationell handel och investeringar spelar likaså en nyckelroll för utvecklingen i hela vår omvärld.

Att den internationella handeln har ökat starkt under efterkrigstiden har bidragit till den snabba ökningen av välståndet som stora delar av världen åtnjuter. Världshandelns tillväxt är till stor del ett resultat av att tullar och andra handelshinder successivt har avvecklats, i första hand genom GATT och WTO. Den senaste förhandlingsomgången i GATT, Uruguayrundan, var den mest omfattande. Endast ett fåtal u-länder deltog i de första GATT-rundorna, men allt fler u-länder har efter hand anslutit sig till de gemensamma regelverken. I dag utgör u-länderna en majoritet av WTO:s medlemmar.

Tillvaratagandet av u-ländernas intressen är ett viktigt inslag i Sveriges utrikespolitik. I anslutning till en ny WTO-runda vore det värdefullt att utvärdera vad u-ländernas anslutning till världshandelssystemet och särskilt Uruguayrundans resultat har betytt för den ekonomiska och sociala utvecklingen i den tredje världen. En multisektoriell utvärdering av Uruguayrundan med de fattiga ländernas intressen i fokus skulle också bidra till att öka u-ländernas förtroende för WTO.

Utskottet noterar att regeringen fäster en ökad vikt vid öppenhet i de allt bredare internationella handelspolitiska förhandlingarna. För att handelssystemet skall uppfattas som legitimt måste det åtnjuta allmänhetens förtroende och vara demokratiskt förankrat. Det är värdefullt att frivilligorganisationer och folkrörelser i ökad utsträckning deltar i processen, både i Sverige och i WTO. Det är likaså viktigt att riksdagen ges insyn i och bereds tillfälle att delta i utformandet av den svenska utrikeshandelspolitiken. Parlamentarikerernas deltagande i en ny WTO-runda är ett led i en folklig förankring av WTO-arbetet.

I takt med den ökade globaliseringen av världsekonomin har den handelspolitiska dagordningen breddats. Internationell handel och investeringar spelar i dag en viktig roll för bl.a. utvecklingen i den tredje världen, främjande av gemensam säkerhet samt miljön. Det är av stor vikt att effekterna på olika politikområden beaktas i utformandet av den svenska utrikeshandelspolitiken, så att Sverige på olika områden för en konsistent politik – en sammanhållen svensk utrikespolitik.

När det gäller eventuella förhandlingar om investeringar i nästa WTO-runda, noterar utskottet regeringens bedömning att sådana förhandlingar kommer att starta från början. En överföring av MAI-utkastet är alltså inte aktuell. Det är viktigt att framtida förhandlingar sker i öppenhet och att hänsyn tas till u-ländernas behov. Att förhandlingarna nu kommer att ske i WTO har fördelen att u-länderna kommer att delta i förhandlingarna.

Det förefaller sannolikt att en ny omfattande förhandlingsrunda kommer att inledas vid WTO:s ministermöte i Seattle, USA, i november 1999. Dessa förhandlingar kommer av allt att döma att bli mer omfattande än tidigare rundor. Den förberedelseprocess som pågår inom EU blir avgörande för vilka frågor gemenskapen kommer att driva vid förhandlingarna. Sverige måste driva sina intressen och positioner på ett aktivt sätt i denna process.

I den kommande rundan måste stor hänsyn tas till u-ländernas intressen. För att u-länderna själva skall kunna driva sina frågor, är det viktigt att de kan delta på ett aktivt sätt i förhandlingarna. I de fall Sverige kan bidra till att stärka u-ländernas kapacitet att delta i förhandlingsprocessen bör detta ges prioritet. Det är också viktigt att stödja utvecklandet av handel mellan u-länder.

Hemställan

Utskottet hemställer

1. beträffande *handelns betydelse för utvecklingen i tredje världen* att riksdagen förklarar motionerna 1998/99:U203 yrkande 7 och 1998/99:U205 yrkande 3 (i berörd del) besvarade med vad utskottet anfört,
2. beträffande *EU:s handelspolitik gentemot tredje världen* att riksdagen förklarar motionerna 1998/99:U506 yrkandena 9 och 14 samt 1998/99:U508 yrkande 8 besvarade med vad utskottet anfört,
3. beträffande *jordbruket och miljön inför en ny WTO-runda* att riksdagen förklarar motion 1998/99:U224 yrkande 26 besvarad med vad utskottet anfört,
4. beträffande *direktinvesteringar i u-länder* att riksdagen förklarar motion 1998/99:U205 yrkande 3 (i berörd del) besvarad med vad utskottet anfört,
5. beträffande *ett internationellt investeringsavtal* att riksdagen med avslag på motion 1998/99:U211 yrkande 3 förklarar motionerna 1998/99:U211 yrkandena 4–7 och 1998/99:U704 yrkande 8 besvarade med vad utskottet anfört.

res. I (m) - motiv.

Stockholm den 4 maj 1999

På utrikesutskottets vägnar

Viola Furubjelke

I beslutet har deltagit: Viola Furubjelke (s), Sören Lekberg (s), Berndt Ekholm (s), Lars Ohly (v), Ingrid Näslund (kd), Bertil Persson (m), Urban Ahlin (s), Carina Hägg (s), Agneta Brendt (s), Murad Artin (v), Jan Erik Ågren (kd), Sten Tolgfors (m), Marianne Samuelsson (mp), Marianne Andersson (c), Karl-Göran Biörsmark (fp), Karin Enström (m) och Gustaf von Essen (m).

Reservation

1 Ett internationellt investeringsavtal (mom. 5, motiveringen)

Bertil Persson, Sten Tolgfors, Karin Enström och Gustaf von Essen (alla m) anser att den del av utskottets betänkande som på s. 24 börjar med "Utskottet har i betänkande 1995/96:UU1" och på s. 24 slutar med "värda att studera" bort ha följande lydelse:

Utskottet vill som sin åsikt bestämt framhålla att det avvisar tankarna på en s.k. Tobinskatt. Utöver att den allvarligt skulle påverka marknadsekonomins funktionssätt och försvåra för kapitalinvesteringar i tredje världen skulle den dessutom direkt negativt påverka utvecklingen i u-länderna. Exempelvis skulle Sveriges programland Vietnam omedelbart drabbas av en skatt lika stor som hela det svenska biståndet. Frånvaron av utsikter att nå fungerande internationella överenskommelser är ytterligare ett skäl att avvisa förslag i denna riktning.

Särskilda yttranden

1. Frihandel och fördelning

Bertil Persson, Sten Tolgfors, Karin Enström och Gustaf von Essen (alla m) anför:

Det finns inte belägg för att frihandelsvänliga länder skulle präglas av ojämligare fördelning än protektionistiska länder, vilket ligger i majoritetens resonemang. Tvärtom finns det anledning att tro att frihandelns tillväxtbefrämjande effekter kommer alla till del när den samlade välståndsnivån höjs, vilket brukar beskrivas som nedsippringsprincipen.

Länder med stora klyftor, där människor tvingas leva i direkt fattigdom, är inte sällan protektionistiska och slutna ekonomier.

2. Socialklausuler

Bertil Persson, Sten Tolgfors, Karin Enström och Gustaf von Essen (alla m) anför:

Vägen till välstånd för utvecklingsländerna går via internationell handel, precis som den en gång gjorde för Sverige.

Det är vanligt att handelsklausuler om miljö- och arbetsförhållanden lyfts fram som ett sätt att hjälpa människor i utvecklingsländerna. Det får dock inte vara så att synbart idealistiska argument används för att dölja protektionistiska ambitioner.

De som argumenterar för att miljö- och olika arbetsmarknadskrav skall drivas gentemot utvecklingsländerna riskerar att förvärpa den situation de vill förbättra. I takt med stigande välstånd kan däremot brister avhjälpas.

Det råder brist på konkretion i resonemangen om klausuler om miljö och arbetsvillkor. Vilka åtgärder som underlåtenhet att följa klausuler om miljö och arbetsvillkor skulle leda till, samt om dessa klausuler skulle gälla generellt eller endast undertecknande länder är oklart, liksom hur miljökostnader skulle integreras i prissättning vid internationell handel.

Sverige bör aktivt motverka alla protektionistiska tendenser.

Anders Chydenius (1729–1803) var präst från Österbotten och riksdagsman i prästeståndet under åren 1765–66, vilket sistnämnda år han dock uteslöts ur ståndet. Han valdes igen till riksdagen 1769, men fick då inte sin riksdagsfullmakt godkänd av prästeståndet. Senare gick det dock bättre, och han deltog i riksdagarna under åren 1778/79 och 1792.

Tillhörande mösspartiet (de yngre mössorna) gjorde sig Chydenius känd som kritiker av det bottniska handelstvånget och förespråkare för en friare handel. Chydenius, som var starkt influerad av den franska upplysningsfilosofin, var en produktiv skriftställare även i andra politiska frågor än sådana som berörde handeln. I sina skrifter behandlade han bl.a. befolkningsfrågan och emigrationen från Sverige samt sambandet mellan å ena sidan den förda ekonomiska politiken och å den andra arbetslöshet och fattigdom. Det var hans åsikter i just dessa frågor som ledde till att han 1766 blev utesluten ur prästeståndet. Hans ståndsrådets uppfattning om honom förbättrades inte av hans för tiden radikala krav på religionsfrihet. Chydenius spelade också en central roll då vår första tryckfrihetsförordning, till formen grundlag, antogs 1766.

Under 1770-talet och en bit in på 1780-talet stod Chydenius Gustav III nära. Han återupptog sin publicistiska verksamhet och krävde i ”Landthandel” (1777) ökad handelsfrihet. Också ”Tankar om husbönders och tjänstehjons naturliga rätt” (1778), i vilken han pläderar för fri avtalsrätt mellan husbönder och tjänstefolk, anknyter till hans tidigare skriftställarskap.

Framställningen i det följande skall inte ses som något ställningstagande från utskottets sida till de tankar Chydenius framlade utan syftar blott till att, utifrån historiska utgångspunkter, illustrera att debatten om frihandel har en lång tradition i Sveriges riksdag.

Chydenius och frihandeln

Likt många andra tänkare under upplysningstiden var Chydenius inspirerad såväl av den newtonska världsbilden som av naturrättsligt färgade idéer. I sina skrifter om ekonomi och handeln använder han ofta ett naturvetenskapligt präglad, mekanistiskt bildspråk som vittnar om detta. Sålunda liknas ett orört näringsliv ibland vid ett urverk, ibland vid utjämnande havsvatten² och ibland vid människans blodomlopp³. Näringsfrihet förespråkas också med

² ”... den jämvigt Näringsarne i sin frihet stanna uti, ... liknar i denna delen aldeles et Haf, hvarest den ena Vattu-column med oändeliga tryck-krafter hvart ögnablick verkar uppå den andra; men en lika svår tryck-kraft tillbaka åstadkommer, at dess yta likväl blifver jämn och horisontel, och det aldeles utan några särskildta stängsel eller bomar för hvarje Column, ...”. (Anders Chydenius: ”Omständligt Svar, på Den genom Trycket utkomne Vederläggning af Skriften, Kallad: Källan til Rikets Van-Magt, Jämte Anmärkning af Öfver De vid samma Källa anställda Vattu-Prof”, § 99. Stockholm 1765.)

³ ”Handelen, som i ett rike uplifvar alla näringar, såsom blodet i kroppen, ...” (Citat ur nedan återgivna utdrag ur prästeståndets protokoll den 26 september 1765.)

naturrättsargument: ”Tillägger icke den naturliga Lagen hvar ägare frihet, at söka med sin vara sin bästa utkomst, hvarest han kan?”⁴

Likheterna mellan Anders Chydenius och den mera berömde Adam Smith är i många stycken påtagliga båda vad avser argumentation och grundläggande synsätt. Med sina metaforer om ”urverk”, ”utjämnande havsvatten” och ”blodomlopp” framför Chydenius samma grundläggande idé som Smith gör med sin berömda ”osynliga hand”. Båda hävdar att det opåverkade näringslivet är självreglerande och att frihandel är nyttigt för alla parter. Båda hävdar att fri konkurrens gör näringslivet sunt och livskraftigt. Och båda visar stor medkänsla med det mindre välbeställda arbetsfolket och de fattiga.

Chydenius publicerade sig långt tidigare än Smith. Chydenii i sammanhanget viktigaste arbete, ”Den Nationale vinsten, Vördsamast övferlemnad Til Riksens Höglofliga Ständer, Af En Deras Ledamot”, utgavs 1765, medan Smiths ”An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations” utkom först 1776. Innan Smith publicerade sitt verk hade han dock i olika sammanhang, kanske främst i föreläsningsform, fört fram sina idéer. Såvitt framgår av hittillsvarande forskning har de båda dock inte haft någon känedom om eller inflytande på varandra.

Element i Chydenii tänkande

Chydenius, som i motsats till Smith saknade akademisk skolning inom de ekonomiska vetenskaperna, utvecklade mycket av sitt tänkande som ett led i sin politiska gärning, och hans uppfattningar i ekonomiska frågor återfinns därför huvudsakligen i skrifter av pamflettkaraktär och i inlägg i riksdagsdebatterna. Ett av de mera bekanta anförandena, som hölls den 26 september 1765, återfinns nedan in extenso. Att hans tankar haft bestående livskraft visar följande korta jämförelser mellan vad utrikesutskottet anför i detta betänkande och vad Chydenius framfört i olika sammanhang.

I sina inledande överbåganden om frihandelns fördelar (avsnitt 2.2) konstaterar utskottet att ”alla länder kan höja sitt välstånd genom specialisering inom de områden där de är mest effektiva – eller minst ineffektiva. I det övergripande internationella perspektivet innebär frihandel ett bättre utnyttjande av världens resurser ...”

Chydenius ger följande exempel: ”Om engelsmannen är villig att afhemta vår sill och transporterera den till aflägsna orter, är det ett godt tecken. Om det är fördel vid att föra sillen på egna skepp till Medelhafvet, så sker det ändå, utan premier. Kan utländningen göra det för mindre frakt, så är det lika profittabelt för riket.”⁵

⁴ Ander Chydenius: ”Vederläggning Af de Skäl, Hvarmed man söker bestrida Öster- och Västerbotniska samt Väster-Norrländske Städerna Fri Seglation”. Stockholm 1765.

⁵ Anförande den 25 april 1765 i ständernas fiskerideputation.

I avsnitt 2.2 Frihandelns fördelar framhåller utskottet att det land som vidtar protektionistiska åtgärder också bär den största kostnaden för dessa. Resonemanget utmynnar i följande:

”Slutsatsen att det protektionistiska landet självt förlorar på sin politik är analog med att ett enskilt land tjänar på unilaterala handelsliberalisering.”

Chydenius visar bl.a. att så kan ske genom räntan:

”En köpman, som äger fri handel, sträcker vidt ut sin omtänka: han sysselsättes varje stund, at med fördel röra sina varor. Vil någon vinna för mycket, får han medtäflare, som dela vinsten och hjälpa medborgare från egenvilligt skinneri. Hvar och en måste då åtnöjas med mindre vinst på hvarje Vara, men för sin utkomst i det stället röra dem desto flitigare. Då faller penningintresset, då uppsökas äfven de mindre näringar, som under hög penningränta ej kunna påtänkas eller drifvas.”⁶

Utskottet nämner i sin diskussion om EU:s associations- och partnerskapsavtal att dessa bl.a. ger utvecklingsländerna möjlighet att under en uppbyggnadsfas skydda inhemsk industri. Under frihetstiden var det vanligt att på liknande sätt, med olika sorters skydd och premier, söka befrämja inhemsk industri i syfte att, i enlighet med det rådande merkantilistiska synsättet, nedbringa importen och skapa förutsättningar för export.

Chydenius ansåg ”att en fattig stat aldrig upphjelpes genom premier. ... Friheten är bättre än alla premier. Förunnas folket fullkomlig frihet, så fattas aldrig fiskare, aldrig flit och aldrig vinst. I början till att locka folket in uti denna näringen torde premierna haft sin nytta, men numera ... de kunna helt och hållet umbäras.”⁷

Chydenius uppfattning i detta avseende ligger nära det resonemang som utskottet för på sidan 10 i sitt betänkande, där det sägs:

”De handelsliberaliseringar som genomförts i många u-länder under det senaste decenniet har oftast utgjort en del av en genomgripande reformering av den ekonomiska politiken. Tidigare hade importsubstitutionspolitiken syftat till att bygga upp inhemsk industri genom bl.a. skydd mot utländsk konkurrens, valutaregleringar, licensgivning och subventioner. Resultatet blev många gånger ineffektiva förlustbringande industrier som försåg landets konsumenter och näringsliv med dyra och dåliga produkter. Tvärt emot sitt syfte tenderade importsubstitution att ha en negativ effekt på bytesbalansen, genom att dyra kapital- och insatsvaror måste importeras.”

Utskottet kommer i sitt betänkande om utrikeshandeln också in på frågan om handel och miljö (avsnitt 4.4). Denna koppling, som kan förfalla vara ett utflöde av den nutida miljömedvetenheten, gjordes emellertid redan av ständernas fiskerideputation vid riksdagen 1765/66 i ett betänkande som behandlade avveckling av fångst- och exportpremier för västkustfisket.

⁶ Anders Chydenius: ”Den Nationale vinsten, Vördsamast övferlemnad Til Rikens Höglöfliga Ständer, Af En Deras Ledamot”, § 26. Stockholm 1765.

⁷ Efter E. G. Palmén: ”Politiska skrifter av Anders Chydenius. Med en historisk inledning å nyo utgifna af E. G. Palmén.” Helsingfors 1880.

Chydenius, som visserligen var ivrig tillskyndare av premiernas avskaffande, visade då en föga ”modern”, eller i alla fall skeptisk, inställning till de miljöaspekter på fisket som drogs upp i sammanhanget. I det utkast till betänkande som deputationen hade att ta ställning till förordades ett förbud mot rensning och saltning av sill ombord på fartygen, eftersom detta ledde till förorening av havet och även försämrade fiskens kvalitet. Någon tanke på försiktighetsprincipen hade Chydenius uppenbarligen inte när han mot detta anförde:

”Hvar och en är berättigad at disponera sin vara, som han sielf bäst finner, och äfven att salta sill hvarest han finner det vara lägligast; eljest gå vi in uti tvång principer. Det är bekant at en stor del notvarp lemna död sill til flere hundrade tunnor liggande, som man hinner ej at upfiska, hvad vill det då säga at kasta några tunnor giäl i siön ... Dessutom hafva vi tagit det pro dato at sillen skyr de ställen der giäl kastas i siön, men det är ännu intet bevist. Kan hända at det ock är tvärtom. Åtminstone har sillen alla år lika ymnigt besökt våra strender, fast myckenhet både räk och död sill blifvit utkastad i siön.”⁸

⁸ Riksarkivet. Fiskerideputationens protocooll 1765-66 (R 3322-3323), s. 901–903; efter Pentti Virrankoski: ”Anders Chydenius. Demokratisk politiker i upplysningens tid.” Jyväskylä 1995.

Anders Chydenius anförande om rikets handel

§ 9. Anförde h:r comministern Chydenius följande til protocollet:

Sedan högw. ståndet nu mera, till alla delar, bifallit secreta utskåttets betänkanden, det ena om orsaken till wäxelkursens högd, det andra om sättet till dess fällande, utbeder jag mig ståndets tolamod, at få anföras, hwad jag trodt redan långt förr, än bancolånen 1735 bewiljades bidraga till den wådeliga belägenhet rikets handel och rörelse råkat uti, och hwilket, efter min tanka, äfwen sedan kursen genom sedlarnes realisering skulle på ett altför känbart sätt trycka våra näringar. Jag finner, grunden dertil ligger uti de, tid efter annan, utkomne författningar, som på något sätt inskränkt rikets handel och näringar. Att ej falla ståndet beswärlig, med uprepande af några äldre händelser, ehuru stort ljus de ock skulle gifwa, will jag för denna gången endast omröra några författningar, som sedan 1720 blifwit i vår frihets tid giorde, dem jag i synnerhet trodt bidraga härtill.

1723 under d. 10 April, aflemnade kongl. cancellie- cammar- bergs- och commercocollegierne, kongl. statscontoiret och lagcommission ett gemensamt betänkande, huru rikets handel kunde ställas på en god ock säker fot, hwaruti de bland annat tilstyrka riksens ständer, at förbjuda alla utländska expediters handel uti Bergslagen, och till det sedermera 1724 utfärdade productplacat, som remitterades till då warande riksens ständers commercedeputation, att närmare granskas. Till samma deputation inlämnade äfwen h:r assessor Emanuel Swedenborg, såsom riksdagsman, ett memorial dat. d. 13 April 1723, hwilket jag in originali hafwer till städes.

Hwarpå comministern uplas det samma uti hwilket bemälte assessor med tydeliga skäl ådagalägger, huru ett sådant förbud emot utländske expediter wore, så för riket i gemen, som för Bergslagen i synnerhet, ett af de farligaste steg, som någonsin kunde påtänkas: Huru derigenom rikets skattkammare, Bergslagen, skulle råka uti ett oerhördt twång, under några få handlandes egenwilliga förmynderskap, hwilka ofelbart skulle utarma bruksägarna, genom ett lågt jernpris, och sätta sig sielfwa i possession af de förnämsta bruksegendomar, och huru ett sådant slag wore så hårdt emot Bergslagen, att souveraine konungar i Swerige ej wågat göra detta, som aldeles rubbade den säkerhet riksens ständer samtelige riket guaranterat; med mera.

H:r comministern förestälte ytterligare, at, detta oaktadt, samma expediternas handel år 1723 blef förbuden: Hwartil kom, att 1724 productplacatet utfärdades, hwilket så mycket mera hölt främmande handlande ute, satte köpmännen i de större stapelstäderna i stånd att ej allenast commendera ned jernprisen, utan ock genom dyrare fracter, på ut- och inskeppningswarorne, betunga sina medundersåtare, sedan de genom dessa författningar förlorat sina medtäflare i Bergslagen aldeles, och i siöfarten till en stor del detta alt hade den bedröfweliga werkan, at priset på våra exporter blef nedsatt uti arbetarnes händer, men salt och andra importer upstegrades. Jernprisen föllo

⁹ Arkivforskning i Riksarkivet och utskrift av byrådirektör Ingrid Windahl, Riksdagsbiblioteket (ständsprotokollen). Passager som är otydligt skrivna eller så nära bindningen i volymens mitt att de icke äro helt synliga äro markerade med *kursiv*.

ifrån 1724 till 1729 och de följande åren till 10 daler skeppundet, 1729 och de följande åren till 20 d - - ; riket till en oersättelig förlust. Dymedelst råkade Bergslagen i en ömkansvärd belägenhet, igenom desse monopolier, i det bergsmännen nödgades bruka stora förlager, hwarpå deras egendomar sattes i pant hos några få förläggare, de derigenom, en kort tid, blefwe förlagsmännernas egna. Således begyntes ögonskenligen, att sannas, hwad h:r assessor Swedenborg spått förut. Hela rikets handelsrörelse drog sig til några få personer, som öfwer rikets exporter och införskrifningar utöfwade ett fullkomligt enwälde, hwarigenom deras styrka tiltog i samma mån, som riket stadnade i wanmagt.

Det allmänna trångsmål om penningar, som dymedelst förspordes i alla näringar, bragte riksens ständer, at, wid 1734 års riksdag, tänka på någre lån utur banquen, hwilket äfwen de förmögnaste handlande med all sin styrka, så med denna, som påföljande riksdagar, arbetade uppå, emedan de wäl sågo utwägar, att draga under sig den förnämsta penningestyrkan, och möjligheten, att dermed uträtta, hwad hälst dem behagade. De nyttjade äfwen den samma till våra näringar och i synnerhet Bergslagens förtryck, i det jernprisen fälde ännu lägre, och riket måste se dem i händerna snart sagt om alt, hwad de behöfde.

Handelen, som i ett rike uplifwar alla näringar, såsom blodet i kroppen, hade således dragit sig ifrån de öfrige lemmarna i rikskroppen, hwilka i samma mån måste aftyna.

Ehuru jag altså wäl ser, huru skadeliga för riket de bewiljade bancolånen äro, i det de sätta förmögnaste handlande i stånd, at utöfwa emot riket de skadeligaste monopolier, såsom h:r commercerådet Nordencrantz sådant, genom memorial til secreta handels- och manufacturdeputation år 1743, i sina widlyftiga memorialer för jerncommission 1744, och i memorialer till Kongl. Maj:t, år 1746 och 1747, tydeligen wisat och huru högst angeläget det wore, att samma lån, ju förr dess häldre, blefwe indragne; finner jag likwäl, dem ingalunda wara det första onda i denna handelsförfattningen, emedan det

1:o, redan wid 1723 års riksdag, blef af bemälte h:r assessor Swedenborg tydeligen wisat, at utländska expediter utestängande utur vår bergslag och handelsrörelse, skulle ofelbart hafwa en så bedröfwelig werckan.

2:o Emedan jernprisen, redan långt för bancolånen, blefwo ansenligen nedsatte till Bergslagens undergång.

3:o Det synes klarligen af ett bref, som Stockholms handlande 1724 affärdade till magistraten, om productplacatets utfärdande, at de lurade på jernprisens fällande, hwarwid de sågo utländska expediter och byhandlande sig wara hinderliga.

4:o Att det hade waret våra egna handlande omöjeligit, at straxt efter bancolånen sätta jernpriset så lågt, som skedde, om utländska expediter med dem fått tillika wara förlagsmän i Bergslagen.

Sammanfattning.....	1
Motionerna	2
Utskottet	3
1 Ärendets beredning	3
2 Den ekonomiska betydelsen av frihandel.....	4
2.1 Den internationella handeln.....	4
2.2 Frihandelns fördelar	5
3 Världshandelns organisation	7
4 Frihandelns vidare betydelse.....	8
4.1 Handel och utveckling.....	8
4.2 Handel och säkerhet	13
4.3 Handel, demokrati och mänskliga rättigheter	15
4.4 Handel och miljö	16
5 Internationella kapitalflöden	19
Sammanfattning av motionerna	19
Utskottets överväganden.....	19
6 En ny WTO-runda.....	24
Hemställan	26
Reservation	27
1 Ett internationellt investeringsavtal (mom. 5, motiveringen).....	27
Särskilda yttranden	27
1. Frihandel och fördelning	27
2. Socialklausuler.....	27
Bilaga	
Anders Chydenius: hans gärning och hans syn på frihandel.....	29